

Ayaş, Başayaş Köyü’nde Bir Yeniden İşlevlendirme Önerisi: Tarihi Köy Camii ve Köy Evi Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Gülşen DİŞLİ

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Konya, Türkiye
eposta: disli001@umn.edu

Dr. Öğr. Üyesi Müge Bahçeci

Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye
eposta: mugebahceci@yahoo.com

ÖZET

Başayaş Köyü, Ankara, Ayaş İlçesine yaklaşık beş kilometre uzaklıkta, Tarihi İpek Yolu üzerinde önemli bir yerleşim alanıdır. 1990’lı yıllarda yeni köyün kurulması ile terkedilme sorunuyla karşı karşıya kalan bu tarihi köyde, günümüzde sadece on hanede yaşam devam etmektedir. Bunun bir sonucu olarak, köydeki tarihi konaklar ve yapım yılı tahmini 14.-15. yüzyıla kadar uzanan köy camii özgün işlevini yitirmiş, yapılar ya depo, ahır vb. olarak kullanılmaya başlanmış ya da tamamen terkedilerek kullanım dışı bırakılmıştır. Bu çalışmanın amacı; terkedilmiş, bir döneme tanıklık eden kırsal bir yerleşmedeki tarihi köy camii ve batısındaki köy evi örnekleminde yeniden işlevlendirme önerileri geliştirilerek, bu araştırmanın kapsamlı bir çalışma için bir ön çalışma olarak derlenmesi, ayrıca, mimarlık eğitimi kapsamında verilen rölye restorasyon dersinin amaç ve hedefleri, içerik ve beklentileri doğrultusunda yapılan bu araştırmanın, yöntem ve içeriğinin tanıtılması ve çalışma sürecinin değerlendirilmesidir. Bu çalışma ile mimarlık eğitimi kapsamında Başayaş Köyü Camii ve batısındaki köy evinin geleneksel yöntemlerle belgelenmesi ve farkındalık oluşturularak caminin tescillenmesi sağlanmış, yapıların yeniden işlevlendirilip korunmasına yönelik kararlar ve Başayaş Köyünde oluşturulabilecek sürdürülebilir kırsal turizme dair öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen yeniden işlevlendirme ve sürdürülebilirlik önerilerinin kırsal kültürel miras çalışmalarına katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Başayaş Köyü; kültürel miras; sürdürülebilirlik; yeniden işlevlendirme; kırsal turizm; terkedilme.

A SUGGESTION FOR ADAPTIVE REUSE IN AYAŞ, BAŞAYAŞ VILLAGE: HISTORIC VILLAGE MOSQUE AND HOUSE CASES

ABSTRACT

Başayaş Village, located on the historic Silk Road, is an important settlement some five kilometers distant from Ayaş town center connected to the city of Ankara. Because of the establishment of a new village in 1990s, this historic village encountered the problem of abandonment, and as a result, today life continues just in ten dwellings. Consequently, historic houses of the village and Başayaş Village Mosque, estimated to be constructed dating back to the 14th -15th century, lost their original function started to be used either as a depot, stall or in the state of malfunction because of the abandonment. Aims of this study are; to compile this research as a preliminary study of a comprehensive research, by developing adaptive reuse suggestions for the cases of historic village mosque and the house on the west side of it located in an abandoned rural settlement as the evidence of a certain period. In addition, as part of architectural education, it aims to evaluate the work process and introduce the methods and contents of the research done regarding aims, objectives, contents, and expectations of the survey and restoration course. As part of architectural education, by creating awareness with this study; it is provided to document Başayaş Village Mosque and the house on the west side of it and within this scope, the Cultural Heritage Conservation Board registered the mosque. In addition, their conservation decisions by adaptive reuse and suggestions for sustainable rural tourism that could be constituted in Başayaş Village have been developed. Thus, the adaptive reuse and sustainability decisions developed with this study were aimed to contribute to rural cultural heritage studies.

Keywords: Başayaş Village; cultural heritage; sustainability; adaptive reuse; rural tourism; abandonment.

GİRİŞ

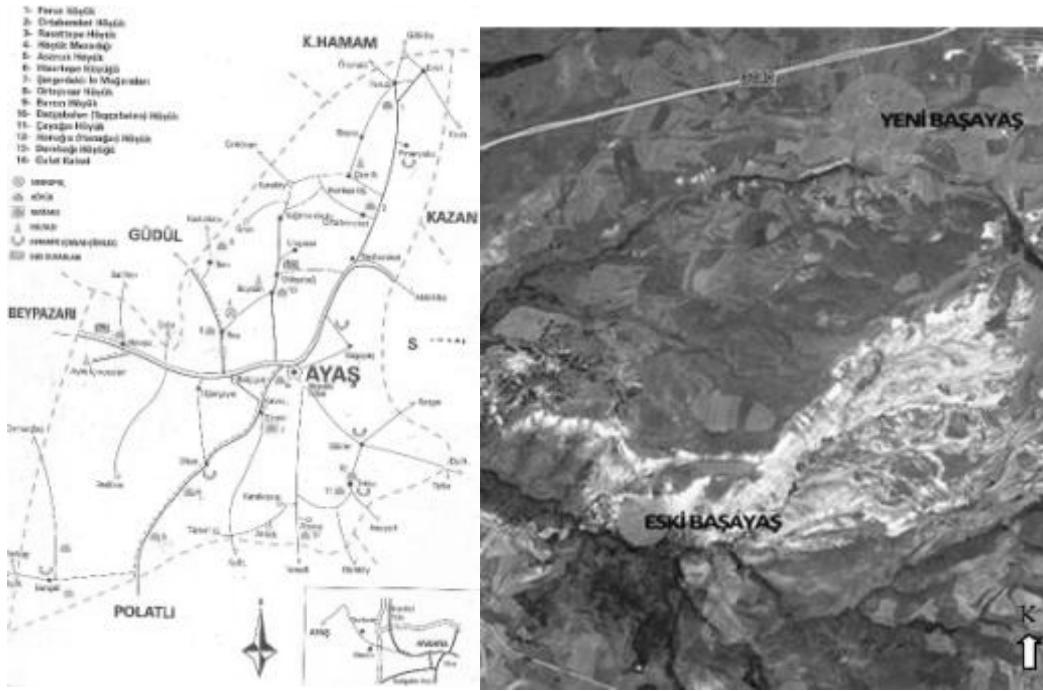
Sürdürülebilir Turizm Kavramı ve Başayaş Köyü

Hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve artan çevre sorunlarına çözüm olarak öne sürülen ve hemen hemen tüm alanlara yansıyan sürdürülebilirlik kavramı, turizmde de önem kazanmaktadır(Seyhan ve Yılmaz 2010, s. 52, Altanlar ve Akıncı-Kesim 2011, s. 1, Beyhan ve Ünügür 2005, s. 80). Her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılığı içeren sürdürülebilir turizm, "turizm gelişmelerine paralel olarak, doğal, kültürel, ekolojik ve biyolojik tüm kaynakların korunması ve sürekliliğini sağlayarak, turizm faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesi" olarak tanımlanmaktadır (Beyhan ve Ünügür 2005, s. 80, Buhalis ve Fletcher 1996, Kervankıran 2011, s.

62).¹Sürdürülebilir turizmde, gelecekteki fırsatların da korunarak, doğal ve kültürel kaynakları tahrip etmeden geleneksel yerleşmelerin ve mevcut turistlerin ihtiyaçlarını karşılama ve çevreyi ön plana alarak kalkınma temel hedeflerdir(Avcıkurt 1997, s. 136, Doğan 2012, s. 6). Sürdürülebilir turizm içerisinde yer alan kırsal turizm ise "insanların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan, bina ve doğal çevreyi geliştiren, koruyan, turizm destinasyonlarından ekonomik fayda sağlayan turizm türüdür"(Countryside Agency and English Tourism Council 2001, s. 11, Kuşat 2014, s. 68).

Geleneksel yaşam kültürünün özünü ve çeşitliliğini yansıtan köyler, göç, değişen yaşam standartları vb. nedenlerle her geçen gün terkedilme problemi ile karşı karşıyadır. Bu çalışmada da, Ankara, Ayaş İlçesi'ne yaklaşık beş kilometre uzaklıktaki tarihi dokusunu hala koruyarak yöresel mirasa ev sahipliği yapan ancak terkedilme ve bakımsızlık nedeni ile bu mirasın yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu Başayaş Köyünün eski yerleşimi ele alınmıştır. Çalışmanın sınırları; köyün girişindeki tarihi köy camii ve batısındaki köy evini kapsamakta olup köyün bu bölümü, örnek alan olarak seçilmiştir. Bu iki yapıya yeni işlev belirlenmesi amacıyla kırsal turizm odaklı literatür araştırması ve Başayaş Köyünün bu anlamdaki potansiyellerine yönelik araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan köy camii, 14.-15. yüzyıla tarihlenmekte olup, köyün en eski ve tek ibadet mekânıdır. Sahip olduğu özellikli alçı mihrabı ve ahşap dikmeli enine camiler tipolojisinde olmasıyla enderlik değeri mevcuttur. Bu nedenle, özgün ve/veya bu çalışma kapsamında önerilen bir işlevle ve hazırlanacak kapsamlı bir çalışmayla köy genelinde öncelikle ve ivedilikle kullanıma kazandırılması önemlidir. Caminin batısındaki köy evi ise köydeki diğer tarihi evlerle benzer özellikler göstermesinin yanında kullanım dışı kalmadan önce muhtarlık/toplanma/sosyalleşme mekânı olarak kullanılmış olması ve camiyle olan yakınlığı göz önünde bulundurularak birlikte örnek bir işlevsel bütünlük oluşturması düşüncesiyle seçilmiştir. Söz konusu yerleşim, geleneksel çevre özellikleri incelenerek, henüz değerlendirilememiş olası sürdürülebilir kırsal turizm potansiyelleri açısından irdelenmiştir (Şekil 1). Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) her işletme ya da yerleşim alanının taşıması gereken asgari küresel sürdürülebilir turizm kriterlerini saptamış, Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Çevre Örgütü (WTO) ise sürdürülebilir turizm için on iki hedef belirlemiştir(Dünya Çevre Örgütü (WTO) 2005, s. 18-19).²GSTC tarafından belirlenen ve dört ana başlık altında toplanan kriterler; verimli sürdürülebilir yönetimin kanıtlanması, yerel halkın sosyal, ekonomik faydalarının ve çevresel faydaların artırılması ve kültürel miras faydalarının maksimize edilmesidir.³UNEP ve WTO tarafından belirlenen hedefler ise; ekonomik uygulanabilirlik, yerel refah,istihdamın kalitesi, sosyal eşitlik, ziyaretçi memnuniyeti, yerel denetim, toplumsal refah, kültürel zenginlik, fiziksel bütünlük, biyolojik çeşitlilik, kaynak verimliliği ve

çevresel temizliktir(Acuner 2015, s. 65-66).⁴Bu küresel kriterler ve hedefler doğrultusunda, Başayaş Köyünde kırsal turizm potansiyelinin oluşturulması ve sürdürülebilirliği için başlıca kriterler; bölgenin ihtiyaçlarını ve potansiyellerini belirleyerek alanın gelişimini sağlamak, doğayı, tarım ve ormanlık alanları, kültürel ve folklor mirasını korumak ve turizm pazarlaması ile ekonomik aktiviteleri güçlendirmek olarak belirlenmiştir.

Şekil 1. Ayaş İlçesi ve köylerini gösteren harita (a) ve eski ve yeni Başayaş Köyü yerleşim yerlerini gösterir harita (b) (Kaynak: Ayaş'ın Görsel Tarihi 1999 (a), Google Earth (b)).

Bölgede daha önce sürdürülebilir kırsal yaşam için mevcut olanaklar kısmen taranmış, belli başlı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan; 2007-2009 yılları arasında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) desteği ile Ayaş Belediyesi ve Doğal Yaşam Derneği tarafından yürütülen "Başayaş Köyü Doğa Bilimleri Eğitimi Kampı" kapsamında 9-12 yaşlarındaki 64 ilköğretim öğrencisine 15 öğretmen tarafından 12 günlük kamplar düzenlenmiştir. Proje; "Başayaş'ın çevresiyle birlikte taşıdığı doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerini eğitim amacıyla kullanarak tanıtmayı ve böylece katılımcılara derinliğine bir çevre bilinci ve farkındalık kazandırmak, doğa bilimlerini tanıtmak ve sevdirmek, sorgulayan, denetleyen, yaratıcılığı geliştiren, araştıran birey olmalarına katkı sağlamak amacıyla" yürütülmüştür.⁵2008 yılında da Bayramlı Danışmanlık tarafından Doğal Yaşam Derneği ile iş birliği içinde Türkiye İş Kurumu'na 400.000 Euro maliyetli "aktif istihdam tedbirleri çerçevesinde bir yöresel pazarlama ve mesleki eğitim HEPA projesi teklifi"

sunulmuştur.⁶Projenin hedefleri; köyde kerpiçten imal edilecek mutfak, toprak ve dokuma atölyelerinde köye dönüş için kadın ve gençlerin istihdam edilmesi ve akıllı su yönetimi ile kuşburnu ve dut üretimi ve işlenmesi olarak belirlenmiş, ancak proje hayata geçmemiştir.⁷2010 yılında ise küçükbaş hayvancılıkla ilgili faaliyet göstermek üzere Başayaş Köylülerinden oluşan 104 ortağa sahip Başayaş Gıda Tarım Hayvancılık A.Ş. kurulmuştur(Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği 2014, s. 19). Böylece yörede küçükbaş hayvancılık büyük ölçüde gelişmiştir. Yine, Ankara İl Özel İdaresi "2013 Yılı Yatırım, Çalışma ve Performans Programı" kapsamında yeni kurulan Başayaş Mahallesi'nde 2013 yılında kültür evi inşa edilmiştir. Proje için Ayaş İlçesindeki diğer dört köydeki (Çanılı, Oltan, Ortabereket, Başbereket) kültür evi ile birlikte toplamda 60.000 TL ödenek tahsis edilmiştir.⁸Ayrıca, 2013 yılında Başayaş Mahallesi'nin yaklaşık 3 km batısında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından Başayaş Göleti ve Sulaması Projesi kapsamında gölet ve sulama alanı inşa edilmiştir.⁹Bu proje ile bölgede tarımsal faaliyetlerin artması kaçınılmazdır. 2014 yılında da 55.000 TL bedelle Ayaş İlçesi Başayaş Köyü sınırlarında H28c3-c4, I28b1-b2 paftalarında bulunan 3497,57 hektarlık jeotermal kaynak ve doğal mineralli su arama sahası ihalesi yapılmış, bölgenin kaynak ve doğal mineralli su potansiyeli araştırılmıştır.¹⁰

Başayaş Köyü özelinde olmasa da Ayaş İlçesi genelinde gerçekleştirilen proje ve aktiviteler de mevcuttur. Bunlardan, Ayaş Naime Ali Karataş Çok Programlı Lisesi sahipliğinde Ankara Kalkınma Ajansı'nın desteklediği "Ayaş'ın Gözleri" projesi kapsamında Ayaş İlçesi'nin ekonomik ve sosyal eksikliklerin giderilmesi amaçlanmış, özellikle dezavantajlı grupların sosyal entegrasyonunun sağlanması hedeflenmiştir(Önal vd. 2014).Diğer bir sürdürülebilir kırsal turizm bileşeni olarak Ayaş İlçesindeki başlıca festivaller "Ayaş Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali" ve "Uçurtma ve Bahar Şenliği'dir(Doğan 2012, s. 89). Böylece halkın birbiriyle kaynaşması ve geleneksel, yöresel ürünlerin tanıtımı sağlanmaktadır.Doğan da 2012 yılında yaptığı araştırmada Ayaş'ta yaşayan yerel halka Ayaş İlçesi'nin kırsal turizm açısından değerlendirilmesine dair 34 sorudan oluşan bir anket hazırlamış böylece yörenin doğal, kültürel, sosyo-ekonomik yapısının kırsal turizme uygunluğunu araştırmıştır(Doğan2012, s. 100, 111-116). Anket sonucunda "yerel halkın yaşam biçimi, davranışları ve istekleri"nin yörede kırsal turizmin uygulanması potansiyelini kısıtlama ve güçleştirme eğiliminde olduğu, ancak bu engeller aşılabılırsa ilçede kırsal turizmin fayda sağlayabileceği anlaşılmıştır.

Korumanın birincil hedeflerinden olan sahiplenme ve tanıtım programları sayesinde, eski Başayaş Köyünün sahip olduğu potansiyellerinin tespit edilip ön plana çıkartılarak, yeniden hayat bulması önemlidir. Bu kapsamda; Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar,

Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü üçüncü sınıf öğrencileri tarafından 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi kapsamında Başayaş Köyü Camii ve batısındaki köy evinin rölöveleri ve bozulma analizleri geleneksel yöntemler kullanılarak hazırlanmıştır. Yapıların çevre ve köy ile olan ilişkileri araştırılarak yeniden işlevlendirme önerileri kurgulanmıştır. Çalışmalar esnasında üniversite ve halk kütüphanelerinde kaynak araştırması yapılmış, tezler taranmıştır. Arazi çalışmalarında rölöveye esas ölçülendirmelerin yanı sıra araştırmaya katkı sağlayacak fotoğraflar çekilmiş, köy muhtarı ve halkıyla görüşmeler yapılmıştır. Böylece bu çalışmada, MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersinin amaç, hedef ve beklentileri doğrultusunda yapılan inceleme, araştırma ve tespitlerin yöntem ve içeriği tanıtılmış ve kırsal bir yerleşmenin kapsamlı bir çalışma için bir ön araştırması olarak derlenmiştir. Bir yandan mimarlık öğrencilerine mimarlık eğitimi kapsamında tarihi çevre koruma bilinci aşılanırken diğer taraftan örnek çalışma alanı olan köyün tanıtılması ve köy halkının sahip oldukları değerlerin korunabilmesi için farkındalık düzeyinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

BAŞAYAŞ KÖYÜ MEVCUT DURUM ANALİZİ- İHTİYAÇLARIN TESPİTİ

Ayaş, Ankara İline 57 km uzaklıkta Hititler, Firigler, Galatlar, Romalılar, Selçuklu ve Osmanlıların egemen olduğu önemli bir tarihi yerleşim alanıdır(Ayaş'ın Görsel Tarihi 1999, s. 9-11). Oğuz Türklerinin Bozok, Gün Han Oğulları koluna bağlı bir Türkmen oymağıdır(Ayaş'ın Görsel Tarihi 1999, s. 9). 1831 tarihli ve 1762 numaralı Ankara, Ayaş Kazasına ait nüfus defterinde kazaya bağlı 30 adet karye ve mahallenin kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır(Şahin vd. 2016, s. 22). Bu nüfus defterinde araştırmamıza konu olan yerleşim alanı, Başayaş Karyesi olarak geçmektedir (Resim 1). Günümüzde 12 mahallesi ve 21 köyü bulunan Ayaş İlçesine bağlı yeni kurulan Başayaş Mahallesinde hane sayısı 34 ve tahmini nüfus 170'tir(Karaman 2006, s. 28).¹¹Eski Köyde ise yaşayan kişi sayısı on hane ile sınırlıdır(Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği 2014, s. 18). Göçebe Türkmenler tarafından kurulan Başayaş Köyünün kuruluşunda, sahip olduğu tabii bitki örtüsü ve ormanlarının hayvancılığa elverişli olmasının yanı sıra, tarihi İpek Yolunun buradan geçmesi önemlidir (Resim 2)(Karaman 2006, s. 34). Tarım, hayvancılık ve turizm Ayaş'ın başlıca ekonomik potansiyelleri olup, domates, kavun, karpuz, havuç, biber, fasulye, kiraz, dut, elma, armut, vişne, şeftali, üzüm vb. yaş meyve ve sebze yetiştiriciliği yörenin temel tarım ürünleridir. Koyun (merinos), keçi (tiftik) ve sığır (kültür) ilçedeki başlıca hayvan varlıklarıdır.¹²Başayaş Mahallesinin ekonomisi de tarım ve özellikle küçükbaş hayvancılığa dayalıdır.¹³Bağcılık bölgede oldukça gelişmiştir. Ayaş ile Başayaş arasında yer alan Karadere bağları önemli bağ yerleşimlerinden(Karaman 2016, s. 36).

Resim 1. Başayaş Köyü genel görünümü (Kaynak: Yunus Emre Orhon arşivi, 2016).

Resim 2. Ayaş'tan geçen tarihi İpek Yolundan bir görünüm (Kaynak: Doğan 2012, s.117).

Başayaş Köyünde PTT şubesi/acentesi, sağlık evi/merkezi/ocağı mevcut değildir.¹⁴En yakın sağlık kurumu Ayaş merkezdeki Ayaş Semt Polikliniği olup alternatif olarak Ankara'daki sağlık potansiyeli kullanılmaktadır.¹⁵Sağlık turizmi bakımından büyük öneme sahip olan Ayaş İlçesinde Ayaş içmece ve kaplıcası, Selçuklu döneminden kalma Karakaya kaplıcası ve 1993 yılında kurulan Başkent Üniversitesi Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi bulunmaktadır (Demirkan 2006, s. 9, Önal vd. 2014, s. 12). Başayaş Köyü, bahse konu kaplıcalara yakınlığı ile sağlık turizmi potansiyelini sahiptir. Köyde bugün mevcut olmayan iki adet ılıca ve on bir adet çeşme mevcuttu (Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği 2014, s. 18-19). 1970'li yıllara kadar Mayıs-Ekim ayları arasında yaylalara çıkılır ve küçükbaş hayvancılık yapılırdı. 1972 yılında elektrik hattı ve 1982 yılında su şebekesinin kurulduğu köyde okul ve halk eğitim merkezi bulunmamaktadır. Köyün yeni mahalleye taşınması ile birlikte eski köydeki kamusal alanlardan cami, cami heyet odası, köy odası ve ilkokul işlevini yitirmiştir (Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği 2014, s. 18-19). Günümüzde eğitim için taşınabilir olarak Ayaş merkezdeki okullar kullanılmaktadır.

Köy, 1990 yılında beş kilometre uzağında yeni bir mahallenin kurulması ile birlikte 1995 yılından itibaren yeni kurulan bu mahalleye taşınmış, 10.07.2004 tarihinde 5216 sayılı yasa gereği Büyükşehir Belediyesine bağlanmış, ancak 2011 yılı sonlarına kadar alt yapı problemleri devam etmiştir(Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği 2014, s. 18-19).¹⁶Nitekim aynı yılın Ağustos ayında artan hayvan ölümleri nedeniyle bölgede şarbon karantinası uygulanmıştır.¹⁷Farklılaşan yaşam biçimi ve konfor ihtiyaçları da geleneksel sivil mimari örneklerinin terkedilmesinde vebozulma süreçlerinin hızlanmasında etkili olmuştur.

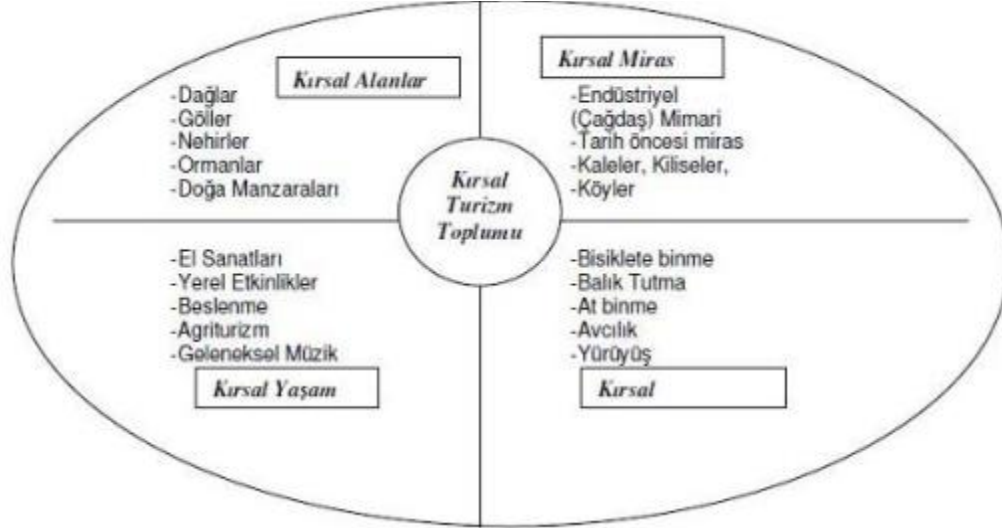
Gerek MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi ve gerekse araştırmamız kapsamında köyün ihtiyaçları dikkate alınarak belirlenen potansiyelleri sayesinde, köy camii ve karşısındaki köy evinin yeniden işlevlendirilmesine yönelik SWOT analizi yapılmıştır. Bu çalışmaları ve çabaların bir sonucu olarak Başayaş Köyü Camii Ankara I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 04.05.2016 tarih ve 3318 sayılı kararı ile tescillenmiş, böylece, yapı yasal olarak koruma altına alınmıştır. Eski köyde yüzün üzerinde tarihi yapıdan yirmi kadarının iyi durumda olduğu,kullanılmayan tarihi bir ilkokul, iki adet kullanılır durumda köy çeşmesi bulunduğu ve yaşam alanı olarak kullanılmayan tarihi evlerin zemin katlarının ahır, samanlık, depo vb. amaçlara hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Halen kullanımda olan tarihi ev sayısı ise ondur.¹⁸

Başayaş Köyünde Sürdürülebilir Kırsal Turizmi Geliştirecek Özgün Değerlerin Ortaya Çıkarılmasına İlişkin Analizler

Başayaş Köyünde kırsal turizmi geliştirecek özgün değerleri ortaya çıkarmak için bölgeyi anlama ve değerlendirmeye yönelik arazi çalışmaları, literatür araştırması ve öğrenci projelerine dayanan bir analiz yapılmıştır. Bu değerlerin korunması ve sürdürülebilmesi köyün üreterek ve yeniden işlevlendirme ile hayatta kalmasına bağlıdır. Benzer bir çabanın temelleri ilk olarak Safranbolu, Yörük Köyde "Köyler Yaşamalıdır" projesi kapsamında Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) tarafından atılmış, köyün konum, çevre ve kaynaklarına göre değerleri tespit edilerek korunması ve kalkınmaya katkı sağlaması hedeflenmiştir.¹⁹Yine, ÇEKÜL tarafından yürütülen "Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları Programı" kapsamında Anadolu'da kültürel ve doğal zenginlikleri olan bölgelerde yerel yönetimlerle iş birliği içinde stratejiler geliştirilerek rehber çalışmalar yapılmıştır(Akkaya vd. 2015, s. 86).

Kırsal turizmin bileşenleri; çevresel güzellikler, tarım turizmi, festivaller, küçük kasaba atmosferi, doğa manzarası, açık hava etkinlikleri ve milli parklar olarak belirlenmiştir(Doğan 2012, s. 21). Soykan bu bileşenleri kırsal alanlar, kırsal yaşam,

kırsal miras ve kırsal olarak gruplandırmıştır (Şekil 2)(Soykan 2006, s. 73). Başayaş Köyü de; kırsal turizmin; "kırsal alanlar, kırsal miras, kırsal yaşam, kırsal" olarak tanımlanan parametreleri açısından irdelenmiş ve Tablo 1'deki bulgulara ulaşılmıştır.

Şekil 2. Kırsal turizmin bileşenlerini gösteren diyagram (Kaynak: Soykan 2006, s. 73).

Tablo 1. Başayaş Köyü Kırsal Turizm Analizi

Başayaş Köyü Kırsal Turizm Analizi	
Kırsal alanlar	Ayaş dağları, Başayaş Göleti, Çakmacık, Varaka, Başkaraağaç, Kavakderesi ve Çalı Pınarı Yaylaları, Ayaş Çayı, Çatak Deresi, Başayaş Deresi, Mera ve otlak imkânları (Şenel ve Karaman 2008, s. 510), Ayaş kertik vadisi, bahçelikler-Terzin Kavağı, Buynuçça, Ağabağı, Kanlı Bahçe, Çukur Çayır, Obruk, Besimetedere,
Kırsal Miras	Roma dönemi "Bahçe arası" eski yerleşim alanı, tarihi evler, Başayaş Köyü Camii ve doğusundaki köy evi, Tarihi İpek YoluŞenel ve Karaman2008, s. 511)
Kırsal Yaşam	Agriturizm: organik tarım, kuru tarım (buğday, arpa ve nohut) ²⁰ , arıcılık (Şenel ve Karaman 2008, s. 518), yerel etkinlikler:Türkmen kültür gelenek ve göreneklerinin devam ettirildiği bayram ziyaretleri, nişan, düğün törenleri ve eğlenceleri, piknik, beslenme/yöresel yemekler ²¹ : Tarhana Çorbası, Ayaş Kapaması, Ayaş güveci, Ayaş Sarması, baklava, hoşmerim, bazlama, gözleme, meyvecilik-dut, vişne, kiraz, elma, armut vb.-, hobi bahçeleri, küçükbaş hayvancılık, termal turizm-ılcılar, yayla turizmi(Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği 2014, s. 18) ²² , el sanatları-Ayaş tiftiğinden örülen çorap ve eldivenler vb.-
Kırsal	Doğa yürüyüşü, bisiklete binme, atv turu
Kırsal turizm toplumu	Yerel halk, günübirlikçiler

Köydeki tarihi evler, cami ve Roma dönemi kalıntıları en önemli kültürel miraslarıdır (Resim 3). Ancak, köydeki tarihi cumbalı, ahşap evlerin hiçbirisi yasal koruma altında değildir. Başayaş Köyü sahip olduğu tarihi ve kültürel değerler, geleneksel tarım faaliyetleri, dut, vişne, kiraz, elma, armut başta olmak üzere meyvecilik, el sanatları ve yemekleri, yaylaları (Çakmacık, Varaka, Başkaraağaç, Kavakderesi, Çalı Pınarı) dağları, çay ve ırmakları ve günümüzde yok olmaya yüz tutmuş ılıcaları, Tarihi İpek Yolu üzerinde olması ve Ayaş ve Beypazarı ilçelerine yakınlığıyla kırsal turizm potansiyeli oldukça fazla olan bir yerleşimdir (Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği 2014, s. 18). Nitekim 2013 yılı Eylül ayında Başayaş Köyü, "Ankara'nın Entelköy'ü" başlığı ile Hürriyet Gazetesine konu olmuş, "Entelköy, Efeköy'e karşı" filminde olduğu gibi Başayaş Köyünün, Efeköy'de olduğu gibi terk edilen yerleşimini turizme kazandıracak aktivistlerini beklediği vurgulanmıştır.²³

Resim 3-Eski Başayaş Köyü tarihi köy evleri ve sokak kokusuna ait fotoğraflar (Kaynak: (a-d) Yunus Emre Orhon arşivi, 2016, (e-f) Elif Hacer Tek arşivi, 2016, (g-i) Gamze Fetvacı arşivi, 2016).

Ayaş eski Kaymakamı Ali Başkaraağaç 2013 yılında Hürriyet Gazetesi ile yaptığı bir röportajda Başayaş Köyünün alternatif bir turizm merkezine dönüştürebileceğini belirtmiş, bunun için başlıca etkinlikleri aşağıdaki gibi sıralamıştır:

“Türkmen ve Yörük kültürün yansıtıldığı konaklama tesislerinin yanı sıra yöresel yemeklerin sunulduğu restoranlar, çocukların kolayca dokunabileceği koyun, kuzu, at, eşek gibi hayvanlar, sebze-meyve bahçeleri, üzüm bağları ve şarap yapım alanları, at ve eşek gezinti sahaları, köy pazarı...”²⁴

Başayaş Köyünde kırsal turizmi içeren değerlerin ortaya çıkarılması aşamasında Ayaş için araştırmacılar tarafından tespit edilen kırsal turizm potansiyelleri de alıntılanmış ve Başayaş Köyü ile benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Demir'in yaptığı araştırmada Ayaş'ın başlıca potansiyelleri(Demir 2006, s. 141-142):

- “-Sakin ve mütevazi yapısı,
- Yüksek oksijen seviyesi,
- İçmece/kaplıcaları,
- Kültür ve tarih hazinesi,
- Değişik jeolojik yapısı,
- Eski kent dokusunu koruduğu mimari yapısı,
- El sanatları”olarak belirlenmiştir.

Doğan Ayaş'ın kırsal turizm potansiyelini aşağıdaki gibi sıralamıştır(Doğan 2012, s. 88):

- “-Asartepe Barajı'nın ve Kirazdibi Gölet'inin varlığı,
- Tarihi yapıların varlığı ve İpek Yolu üzerinde olması,
- Verimli toprak, ekolojik/organik tarım,
- Yemek kültürü,
- İçmece/ kaplıcaların varlığı,
- Tarımda ihracat kapasitesi,
- Restore edilmiş eski yapılar,
- Diğer ilçelere yakınlık,
- Markalaşabilecek ürün varlığı,
- Genç iş gücünün fazlalığı,
- Kadınların çalışmaya hevesli olması,
- İpek böcekçiliği ve arıcılığa uygun ortamın bulunması,
- Tiftik keçisi yetiştiriciliği,
- Doğal hayatın bozulmamış olması,
- Ankara'ya ve Beypazarı'na yakınlığı,
- El sanatları, yöresel yemek ve kültürün zenginliği,
- Piknik alanları, festival ve şenliklerin varlığı.”

Başayaş Köyü Sürdürülebilir Kırsal Turizm Potansiyellerinin Öğrenci Projeleri Kapsamında Değerlendirilmesi ve Belgeleme Çalışmaları

MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi kapsamında Başayaş Köyünde kırsal turizmin sürdürülebilirliği ve kültürel mirasın korunması için öneriler geliştirilmiş ve bu önerilerin güçlü ve zayıf yanları, fırsat ve tehditleri Tablo 2’de belirlenmiştir (Tablo 2, Resim 4-5, Şekil 3-4).Potansiyellerin belirlenebilmesi için; literatür toplama, alana ilişkin gözlem, köy muhtarı ve halkıyla yapılan görüşmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), DSİ ve Ayaş Belediyesi ile çeşitli gazetelere ait web siteleri ve arşivlerden elde edilen dokümanlar ve veriler materyal olarak kullanılmıştır.

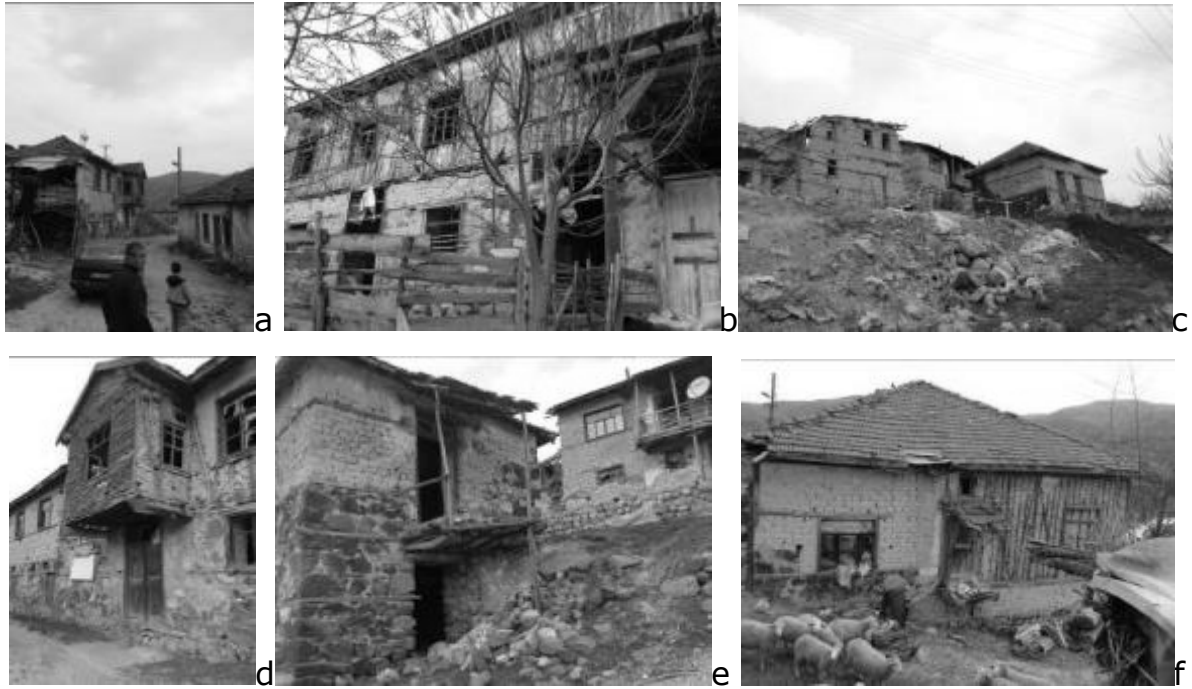
Başayaş Köyünde Oluşturulabilecek Sürdürülebilir Kırsal Turizme Dair Öneriler:

- Organik/geleneksel tarım- Ziraat Fakülteleriyle iş birliği/ yöresel ürün pazarı,
- Eko turizm/eko köy- festivaller (dut, domates, pekmez),Kültür Turizmi- günü birlik turlar/ trekking-yürüyüş bandı, bisiklet yolu,
- Kaplıca/sağlık turizmi- Başkent Üniversitesi Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkeziyle iş birliği(Aksu 2009),
- Küçükbaş hayvancılık,
- Hobi bahçeleri/ kendin topla bahçeleri,permakültür çiftliği.
- Kadının ekonomik olarak güçlenmesi, üretkenliğinin artırılması- geleneksel el işleri (dival işlemeleri, iğne oyası, tığ oyası, yazma, oyuncak bebek vb.), geleneksel yemekler, çömlekçilik, sof dokumacılığı vb.,²⁵
- Kadını ve gençleri motive edecek kooperatiflerin kurulması,
- Yaşayan köy müzesi,

Tablo 2. Başayaş Köyünde "kırsal turizmin sürdürülebilirliği ve kültürel mirasın korunmasına dair" SWOT analizi

Başayaş Köyü			
Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
- Söz konusu kırsal turizm faaliyetleri ile hizmet sektörünün canlanması -Harabe, atıl, işlevsiz durumdaki yapıların yerel halk ve kentli için ihtiyaçların karşılanmasına olanak sağlayacak işlevlerle yok	-Etkin tanıtım ve sahiplenme faaliyetlerine ihtiyaç duyulması -Eko turizm, kültürel turizm, yayla turizmi için sürdürülebilirlik aktivitelerinin doğru planlaması ihtiyacı - İhtiyaç ve eğilim analizleri ile üretim ve pazarlama	-Restorasyon faaliyetleri ile kültürün ve kültürel mirasın korunması - Çevresel ve geleneksel değerlerde/biimç düzeyinde farkındalık oluşması -İstihdam olanakları sayesinde kadının değerinin artması - Kadınlara ve gençlere iş imkanlarının oluşması	-Söz konusu kırsal turizm faaliyetleri sonucu olası nüfus artışına bağlı: çevre kirliliği, otopark sorunu, trafik sorunu -Söz konusu faaliyetleri gerçekleştirebilmek için yeterli finansal kaynağın

olmaktan kurtarılması - Önerilen işlevlerin köyün tanıtımına ve gelişimine olanak vermesi -Köyün sahip olduğu zengin kırsal ve doğal alanlar ve zengin kültürel miras olanakları - Zengin geleneksel el sanatları ve yöresel ürünler	eğilimlerinin doğru belirlenmesi gerekliliği - Söz konusu faaliyetlerin yerel halka ve girişimcilere öğretilmesi için deneyimli eğitmen ihtiyacı -Tarımsal, yöresel ve geleneksel ürünlerde etkin üretim, pazarlama ve kalitenin sağlanması gerekliliği	-Söz konusu işlevlerin gerçekleştirilebilmesi için alt yapı ve üst yapı imkanlarının geliştirilmesi -Kültürel etkileşimin artması -Tarımsal üretim için uygun iklim koşulları -2013 yılında tamamlanan sulama alanı -Tarihi İpek Yolu üzerinde yer almasının kültür rotaları programına uygunluğu	sağlanamama riski -Çevresel kalitenin düşürülmesi riski: kapasite üstü kullanım vb. - Tarihi yapılarda niteliksiz restorasyon riski -Yerel yönetimler, sivil toplum, kamu ve yerel halkın iyi organize edilememesi riski
--	--	--	--

Resim 4. Başayaş Köyü tarihi evleri ve sokak kokusunu gösterir fotoğraflar (Kaynak: Yazarlara ait fotoğraf arşivi, 2016).

a

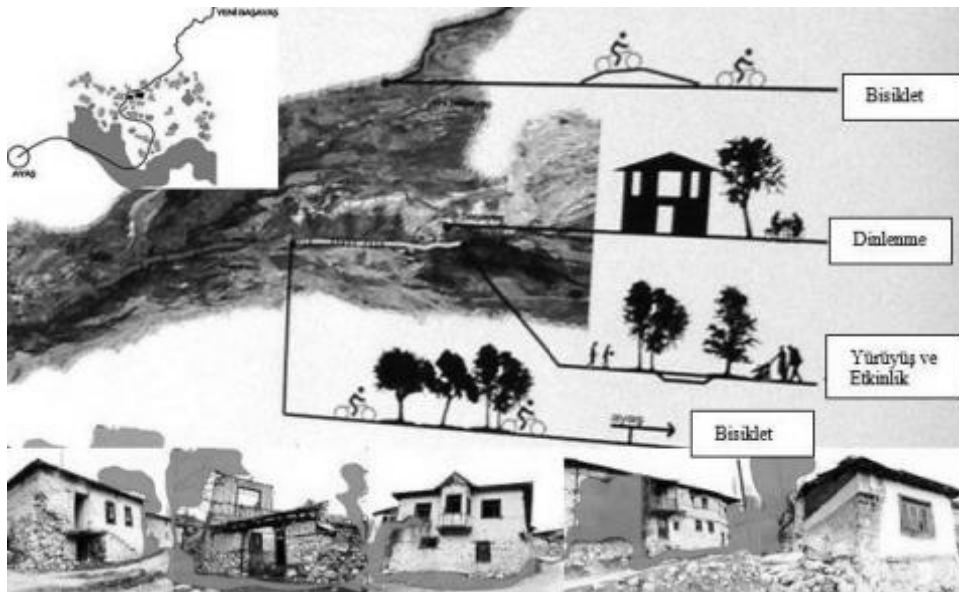

b

Resim 5- Başayaş Köyü içinden geçen çaydan bir görünüş (a) ve tandır ocağında gözleme yapan bir köy sakini (b). (Kaynak: (a) Yunus Emre Orhon arşivi, 2016 ve (b) Yazarlara ait fotoğraf arşivi 2016).

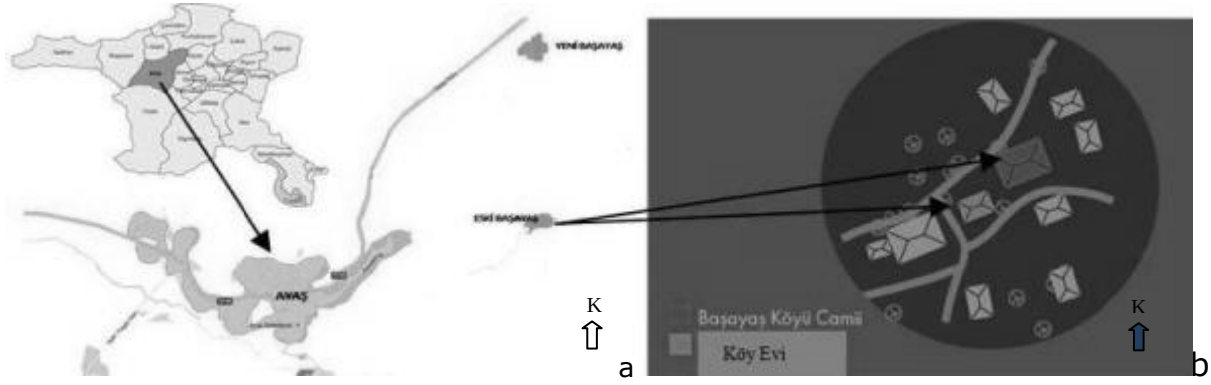

Şekil 3- Başayaş Köyü kırsal turizm potansiyellerini gösterir şematik çalışma (Kaynak: Hazırlayan, Ayşenur Nazlı, 2016).

Şekil 4. Her 1 Ağaç Her 1 Gelecek: Traking-yürüyüş bandı, bisiklet yolu (Kaynak: Hazırlayan, Amir Muhammet Efendiler, Ankara, 2016).

Başayaş Köyünün yukarıda sıralanan kırsal turizm kaynakları ve yok olma tehlikesi altındaki sürdürülebilir değerleri göz önünde bulundurulduğunda, öncelikle yörenin sahiplenilmesi, tanıtılması ve ekonomik yönden kalkınmasına katkı sağlanması kaçınılmazdır. Bu kapsamda köy cami ve karşısındaki köy evi için olası işlev değişikliği önerileri analiz edilmiştir (Şekil 5).

Şekil 5- Ayaş İlçe merkezi, eski ve yeni Başayaş Köyünün konumlarını gösterir harita (a) ve Başayaş Köyü Camii ile batısındaki köy evinin konumunu gösterir diyagram (b). (Kaynak: Hazırlayanlar, Amir Muhammet Efendiler ve Celal Harun Fıycı, Ankara, 2016).

Başayaş Köyünde kullanılmayan iki yapının- tarihi köy camii ve köy evi-yeniden işlevlendirilip korunması

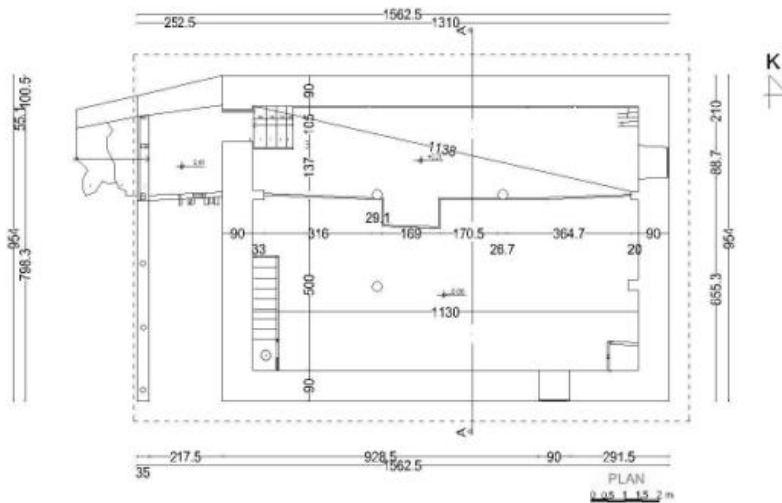
Değişen yaşam biçimi, ihtiyaçlar, teknolojik gereksinimler nedeniyle özgün işlevini yitiren tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde "yapı bütünlüğünün, tipolojik özelliklerinin, mekansal ilişkilerinin zedelenmemesi, değiştirilmemesi" önemlidir (Ahunbay 2004, s. 97-98). Bu amaçla, her iki yapıda da işlevsel önerisinin kriterleri olarak; yakın çevre ve köyün ihtiyaçları, verilecek işlevin çevre ile uyumlu olması, yapıların mekan boyutları ve kapasitesi, mekanlar arası ilişki, strüktür ve malzeme özellikleri, yeni işleve uygun mekansal ihtiyaçların karşılanması, çağdaş işlevin geriye dönülebilirlik ilkesine uygun olması ve verilen işlevin sağlayacağı kültürel, toplumsal, ekonomik ve sosyal yararlar belirleyici unsurlar olmuştur. Günümüzde terkedilme nedeni ile kullanılmayan cami ve köy evinin restore edilerek yeniden işlevlendirilip sürdürülebilirliği için işlevsel önerisinin kriterleri göz önünde bulundurularak MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi kapsamında 38 öğrencinin katılımı ile yapılan çalışmaların derlenmesi ile yeni işlevlerin belirlenmesinde swot analizi uygulanmıştır. Ders kapsamında her iki yapının da geleneksel yöntemler kullanılarak rölöve ve bozulma analiz paftaları hazırlanmıştır. Bu yöntem aracılığı ile bahse konu işlevlerin çevresel, mimari ve sosyal yönden güçlü ve zayıf yanları, fırsatları ve tehditleri belirlenmiştir (Tablo 3-4). SWOT analizinde çevresel faktörlerde; yapıların erişilebilirliği, konumu, yakın çevresindeki yapılaşma, mimari

faktörlerde; yapıların strüktür programı, mekan organizasyonu ve sosyal faktörlerde; verilecek işlevin yerel halka ve kentiye katkısı önemli unsurlar olmuştur.

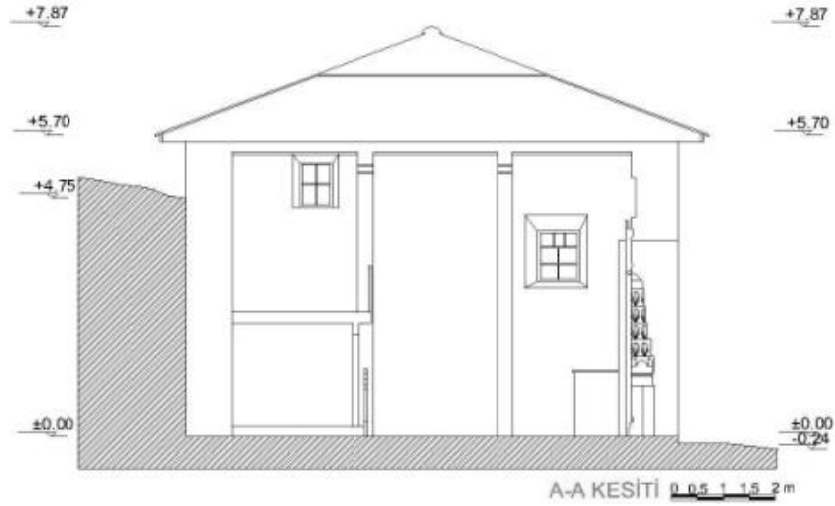
Başayaş Köyü Camii

Yapı, Ankara, Ayaş, Başayaş Mahallesi, 164 ada, 2 parselde yer almaktadır. Ahşap direkli enine planlı yapı grubundandır. Günümüzde ibadete kapalı olan cami, Maliye Hazinesi mülkiyetindedir. İç ölçüler $\approx 7.74 \times 11.30$ m, duvar kalınlığı 0.90-1.18 m aralığındadır (Şekil 6). Günümüzde üç ahşap direk taşıyan cami doğu-batı doğrultusunda üç sahına ayrılmıştır. Harim kuzey yönünde orta bölümü öne doğru çıkıntılı, ahşap bir mahfil mevcuttur (Resim 6). Harim ve mahfile batı cepheden iki ayrı kapı aracılığıyla girilmektedir. Cami 1968 yılında onarım geçirmiştir. Bu tamirde çatı ve ahşap tavan yenilenmiş, doğu duvarı onarılmıştır.

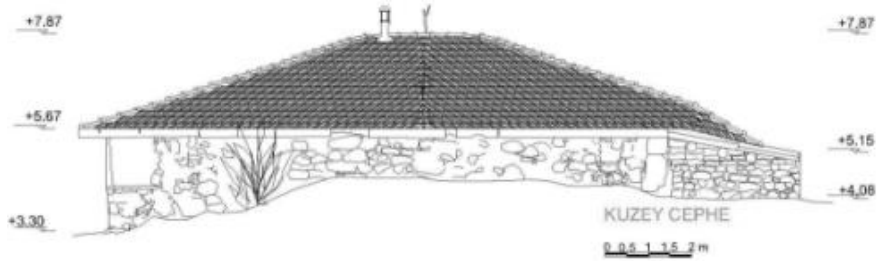
Yapının en önemli özelliklerinden biri alçıdan kalıplama tekniği ile levhalar halinde yapılan ve alçıya gömülü kâse kullanımı olan mihrabıdır (Resim 7). Günümüzde üzeri yağlı boyalıdır. Ayaş, Killik, Bünyamin, Şeyh Muhyiddin, Ulu Cami, Aktaş ve Sinanlı Camileri de alçı mihraplı tarihi camilerdendir(Şahin 2004, s. 147). Yapının mihrabı, Ankara, Altındağ, Örtmeli, Gecik, Abdülkadir İsfahani, Ahi Yakup, Molla Büyük, Hacı Doğan, Rüstem Nail, Geneği ve Poyracı Mescitlerinin mihrabıyla benzerdir(Karaduman 1988, s. 129, Eskici 1998, s. 113). Caminin kitabesi bulunmamaktadır. VGM arşivinde 1262 H. /1845 M. tarihli camiye imam tayinine şerh düşülmesini içeren belge dışında, herhangi bir kayda rastlanmamıştır(Karaduman 1988, s. 127). Şahin camiye 18. yüzyılın ilk yarısına tarihlenirken, Karaduman ve Eskici Ankara ve Ayaş ilçesindeki diğer tarihi camilerle kıyaslayarak, yapıyı 14.-15. yüzyıla tarihlendirmektedir(Şahin 2004, s. 147, Karaduman 1988, s.136, Eskici 1998, s. 113).

a

b

c

Şekil 6- Başayaş Köyü Camii planı (a), A-A Kesiti (b) ve kuzey cephesi (c) çizimleri.
(Kaynak: Çizim Amir M. Efendiler, Burak Yeke ve Burcak Akyıldız'a Aittir, Ankara, 2016).

Resim 6-Başayaş Köyü Camii ahşap mahfil (a) ve minberini (b) gösterir iç mekân fotoğrafları (Kaynak: Yazarlara ait fotoğraf arşivi, 2016).

Resim 7-Başayaş Köyü Camii batı cephesi (a) ve mihrabını (b) gösterir fotoğraflar
(Kaynak: Yazarlara ait fotoğraf arşivi, 2016).

Başayaş Köyü Camii'nin Yeniden Kullanımına İlişkin Analizler

Camiye yüklenecek yeni fonksiyon; köy halkının ihtiyaçlarına cevap verecek, kullanımına açık, içinde bulunduğu yerleşimin karakteri, özellikleri veyapının mevcut tarihi dokusu ile uyumlu, çevreyle sosyal, fiziksel ve kültürel bağlılığını kuracak nitelikte olmalıdır. Tarihi camilerin farklı bir işlevde kullanılması ülkemizde yaygın değildir. Ancak farklı ülkelerde uygulamaları mevcuttur. Örneğin, Yunanistan, Sakız Adası, Mecidiye Camii, Bizans Müzesi, Bulgaristan, Köstendil, Ahmet Bey Camii ise arkeoloji müzesi olarak kullanılmaktadır. Başayaş Köyü Camii'nin de restore edilerek öncelikle kendi özgün işlevinde kullanılması birincil önerimizdir. MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi kapsamında mimarlık öğrencileri tarafından sunulan diğer öneriler;

- Köy meclisi,
- El sanatları atölyesi,
- Yöresel ürün sergi salonu,
- Satış ofisi,
- Türkmen kültür müzesi,
- Halk eğitim merkezi,
- Tarım müzesi,
- Kütüphane,
- Kültür evi,
- Okuma- yazma kursu,
- Seminar salonu,
- Arkeoloji atölyesi ve
- El sanatları müzesidir (Tablo 3).

Tablo 3. MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi kapsamında mimarlık öğrencileri tarafından
Başayaş Köyü Camii için geliştirilen SWOT analizi

Başayaş Köyü Camii			
Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
- Yapı köyün girişinde konumlandığı için yaya ve araç ulaşımının kolay olması -Binanın önerilen işlevleri karşılayabilecek yeterli alana sahip olması -Binanın strüktür sisteminin sağlam olması - Binadaki kapı, pencere açıklıklarının doğal aydınlatma ve havalandırma için yeterli olması -Köyde ve yakın çevresinde bu amaçlara hizmet edecek binaların bulunmaması	-Özgün işlevi cami olan bir binanın farklı bir fonksiyonla işlevlendirilmesinin yaygın bir anlayış olmaması -Yapıda ısıtma ve havalandırma sistemi olmaması - Tarihi yapının karakter belirleyici özelliklerinin (mihrap, mahfil , ahşap sütunlar vb.) yeni işlevle birlikte algılanma güçlüğü	-Eğitimler ve atölye çalışmaları sonucu üretilen ürünlerin sergilenmesi ve satışının olası olması ve köy halkına gelir getirici yönünün bulunması -Köy evi ile cami arasındaki yeşil alanın sergi ve satış standları için elverişli olması -Kentli ile iletişimin sağlanmasına ve köyün değerlerinin tanıtımına olanak vermesi	-İşlev değişikliği nedeni ile yapının restorasyonu esnasında özgün değerlerinin korunamaması riski -Yeni işlevin gerektireceği tefrişat ve iç mekan düzeninin tarihi yapı için elverişli olamama riski -Eserin tarihi bir yapı olması nedeni ile yeni işlev için gerekli olabilecek tesisat sistemlerinin yapıya zarar verebilme olasılığı

Köy Evi

Başayaş Köyü Camiinin doğusunda yer almakta, iki yapı arasında ağaçlıklı yeşil alan bulunmaktadır. Yapıya dokuz basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır (Resim 8). Çökme tehlikesi arz eden giriş sahanlığı ve merdiven basamakları betonla kaplıdır. Depo olarak kullanıldığı düşünülen bodrum katına girilememiştir. Köy evi zemin katı, $\approx 4.05 \times 5.25$ m ölçülerinde bir oda ile bir giriş holü ve holün karşısında $\approx 1.53 \times 2.30$ m ölçülerinde bir odadan oluşmaktadır (Şekil 7). Yapı, altta harçlı moloz taş, üstte kerpiçten inşa edilmiştir. Taş ve kerpiç sırası arasında yer yer ahşap hatıllar mevcuttur. Dış cephede çimento esaslı olduğu anlaşılan sıvalar büyük oranda dökülmüştür. Yapı marsilya tipi kiremitle kaplı kırma çatıdır, ahşap saçaklar çoğunlukla çürümüştür. Köy evinin güneydoğu köşe duvarındaki taş ve kerpiç malzemede ve ahşap pencere doğramalarında ciddi kayıplar vardır. Kapı ve pencere kasalarında ahşap malzemede ve pencerelerin geçmeli demir

parmaklıklarında bozulma gözlenmiştir. Yapının ahşap kirişlemeli tavanı sonradan kontraplak ile kaplanmış, çatıdaki muhtemel su akıntısı nedeni ile bu malzemede ve iç mekân duvarlarında ciddi nem problemi oluşmuştur. Zemin beton şap ile kaplanmıştır. Tüm yanlış/bilinçsiz müdahalelere rağmen yapı yerel malzeme kullanımı, duvar içi nişleri, ahşap seki vb. mimari detayları ile özgünlüğünü kısmen korumaktadır.

a

b

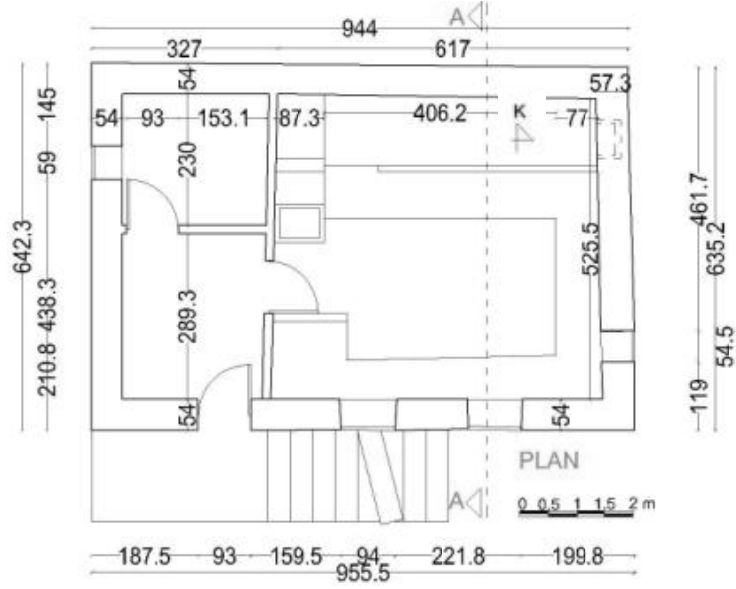

c

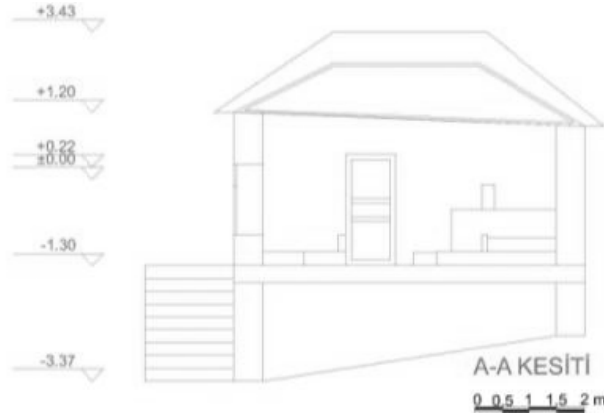

d

Resim 8- Başayaş Köyü, köy evi doğu (a), batı (b), güney (c) cepheleri ve iç mekan görünüşü (d) (Kaynak: Yazarlara ait fotoğraf arşivi, 2016).

a

b

c

Şekil 7-Başayaş Köyü Camii karşındaki köy evi planı (a), A-A kesiti (b) ve güney cephesi (c) çizimleri.(Kaynak: Çizimler Emine Alptekin, Cemre Bingöl ve Gizem Sünbül'e Aittir, Ankara, 2016).

Köy Evi'nin yeniden kullanımına ilişkin analizler

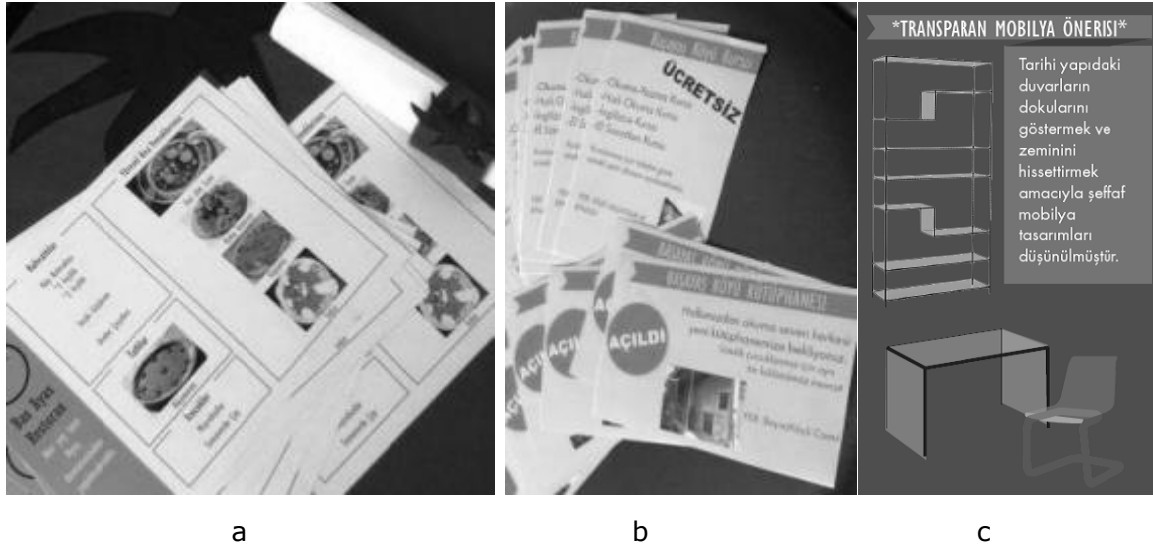
Gerek araştırma kapsamında incelenen köy evi ve gerekse Başayaş Köyündeki diğer tarihi sivil mimari örnekleri "yerel gereksinimlere ve yapım malzemelerine dayanan, yerel gelenekleri yansıtan" kırsal mimarlığın özgün örnekleri arasındadır.²⁶Yapı ve çevresinin tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve ekonomik kriterleri göz önünde bulundurulduğunda köyde, köy evi için mimarlık öğrencileri tarafından Tablo 4' de önerilen işlevlerin gerekli olduğu düşünülmüştür (Tablo 4, Şekil 8);

- Sanat/zanaat evi,
- Sergi salonu,
- Köy odası,
- Konuk evi,
- Sağlık ocağı,
- Mutfak,
- Sergi salonu,
- Satış ofisi,
- Tanıtım merkezi,
- Köy halk kütüphanesi ve
- Kafedir.

Tablo 4. MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi kapsamında mimarlık öğrencileri tarafından Köy Evi için geliştirilen SWOT analizi

Köy Evi			
Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
- Köyde ve yakın çevresinde köy evi için önerilen işlevlerde kullanılan binaların bulunmaması -Unutulan zanaat ve el işlerinin yeniden canlandırılması -Binanın özgün işlevinin köy evi olduğu düşünüldüğünde iç mekan düzenlemesinin yeni işlevlere kısmen uygun olması -Onarıma muhtaç tarihi yapının yeniden	-Otopark ihtiyacını karşılayacak yeterli alan olmaması - Yapının restore edilmemiş olması - Bir süre muhtarlık binası olarak kullanılan yapının kamusal bir alan olarak hizmet etmiş olmasına rağmen köy muhtarının da yeni köye taşınması ile	- Belirlenen işlevlerin köyde ve yakın çevresinde yaşayanların, çocuk ve gençlerin eğitim ve kültür düzeyinin, kişisel gelişiminin ve yaşam kalitesinin arttırılmasına olanak sağlaması - Verilecek işlevlerin köyün tanıtımına ve gelişimine olanak vermesi - Köylüye yeni iş imkanları sunması -Yerel sanat, el işleri, organik ürün vb. için piyasa oluşturması	- Yapının tescilli olmadığı için ve maddi imkansızlıklar nedeni ile fiziksel olarak onarımı geciktirildiğinde yıkılma riski ile karşı karşıya olması

işlevlendirilerek restorasyonunu teşvik etmesi -Bölgenin yerel kimliklerini güçlendirmesi: yerel mekanlarda konaklanması, yerel kaynak ve geleneklerin keşfedilmesi	karşısındaki caminin kullanım dışı kalması ile birlikte işlevini yitirmiş olması	-Yöredeki potansiyelin ekonomik faydaya dönüşmesine olanak sunması, köyün ekonomisinin canlandırılması	
--	--	--	--

Şekil 8-MİM 444 Rölöve Restorasyon II dersi kapsamında cami ve köy evi için önerilen işlevlere ilişkin tanıtıcı ürünler/broşürler (Kaynak: Yazarlara ait fotoğraf arşivi, 2016, tanıtıcı ürünler (a-b) Asena Köksal ve (c) Celal Harun Fıyıcı tarafından hazırlanmıştır, Ankara, 2016).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, MİM 444 Rölöve Restorasyon II Dersinin amaç ve hedefleri, içerik ve beklentileri doğrultusunda yapılan bir araştırmanın, yöntem ve içeriği tanıtılmış ve çalışma süreci değerlendirilmiştir. Kültürel miras konusunda farkındalık oluşturmaya amaçlayan çalışmada ders kapsamında Başayaş Köyündeki tarihi cami ve batısındaki köy evi örnek alan olarak incelenmiş, araştırma; kırsal bir yerleşmenin sürdürülebilir turizme katkı sağlayacak kapsamlı bir projenin bir ön çalışması olarak düşünülmüştür. Araştırmanın temel çıktıları;

- Tarihi köy caminin yasal koruma altına alınması,
- Camii ve batısındaki köy evinin geleneksel yöntemlerle belgelenmiş olması, mevcut durum analizlerinin yapılması ve işlev değişikliği önerilerinin sunulması,
- Mimarlık öğrencilerinin koruma bilincinin artırılması,

- Tarihi köyde oluşturulabilecek olası sürdürülebilir kırsal turizm potansiyellerine dair öneriler geliştirilmesi olmuştur.

Yapılan bu araştırma ile Ayaş İlçesinin mevcut değerleri ve potansiyellerinin Başayaş Köyü ile benzerlik gösterdiği, köyün sürdürülebilir kırsal turizm potansiyeli olan bir yerleşim yeri olduğu anlaşılmıştır. Ancak, Ayaş İlçesi için günümüze kadar yapılan çalışma, araştırma ve projelerin çoğunlukla ilçe kent merkezi ile sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu bakımdan, köyün yerinde ekonomik olarak kalkınmasında sürdürülebilir kırsal turizmin bir araç olarak kullanılabileceği açıktır. Yörenin Ankara, Beypazarı ve Nallıhan'a yakınlığı ve Ayaş'ın, Başayaş Köyü ile olan doğal bağlantı aksı, köyün gelişimi açısından önemlidir. Araştırma kapsamında eski köydeki yapılar için geliştirilen yeniden işlevlendirme önerileri ile gerek eski köyde kalıcı nüfus oranının artırılması ve gerekse yeni köyde yaşayanların iş imkanlarının eski köye yönlendirilmesi hedeflenmiştir. Yine, yapılan çalışmada, terkedilme problemi her ne kadar dezavantaj olarak görülse de tarihi yapıların karakter belirleyici özgün değerlerinin (yapı sistemi, malzemesi, vb.) yok olmadan günümüze ulaşmasında rol oynadığı da anlaşılmıştır. Köyün yeniden canlandırılması düşünüldüğünde özellikle Ankara'da yaşayanlar için bir aktivite alanı olanağı (yürüyüş, bisiklet turu, kırsal yaşam deneyimi, doğal ürün yetiştirme/edinme, hobi bahçeleri, festivaller vb.) sağlayacaktır.

Araştırma kapsamında Başayaş Köyünün sahip olduğu kültürel ve doğal varlıklarının araştırılarak, belirlenmesi ve belgelenmesi ile sahiplenmenin ilk adımı gerçekleştirilmiştir. Gelecek çalışma önerisi olarak; bu araştırmanın sürdürülebilmesi için toplumsal kalkınma boyutu olan bir projeye dönüştürülerek Ankara Kalkınma Ajansı, ÇEKÜL, Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) vb. kurumlara sunulması hedeflenmektedir. Başlıca proje ortakları olarak da Başkent Üniversitesi Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, Ayaş Kaymakamlığı, Başkent Üniversitesi Mimarlık Fakültesi düşünülmektedir. Türkiye'de benzer kırsal turizmi geliştirici proje örnekleri olarak; Küre Dağları ve Zümrüt Köyü Projesi, Kastamonu Azdavay ve Yanıkali Konağı Restorasyonu Projesi, İzmir Şirince Köyü Projesi, Manisa Tekelioğlu Köyü Projesi, Cumalıkızık Koruma Yaşatma 98 Projesi ve Buldan Projesi sıralanabilir (Kuşat 2014, s. 82-83).

Başayaş Köyünde eğilim anketleri yapılarak, proje önerileri önceden test edilmeli, verilecek işlevlerin en uygun öneriler olduğundan emin olunmalıdır. Böylece mimarlık eğitiminin de bir parçası olarak geliştirilecek bu proje, Ankara ilinin çok yakınında kırsal turizme katkı sağlayan yeni bir yerleşimin turizme kazandırılmasında önemli bir çaba olacaktır. Ayrıca, köy sakinlerinin yöreyi sahiplenmesi ve proje kapsamında geliştirilecek

tanıtım programları ve turizmin küçük işletmeler şeklinde organizasyonu ile sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabileceği düşünülmektedir. Özetle; yerel halk, köy muhtarlığı, yerel yönetimler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, VGM gibi korumadan sorumlu kuruluşlar ve üniversitelerin işbirliği ile tarihi Başayaş Köyü kurtarılabilir ve sürdürülebilir kırsal turizme katkı sağlayacak bir proje haline dönüştürülebilir.

TEŞEKKÜRLER

Yazarlar; araştırmalar esnasında yardımlarını esirgemeyen Başayaş Köyü Muhtarı ve sakinleri ile Başkent Üniversitesi, Mimarlık Bölümü 2015-2016 eğitim-öğretim yılı bahar dönemi MİM 444 Rölöve Restorasyon II Dersi öğrencilerine katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirler.

KAYNAKÇA

- Acuner, E. (2015). Zigana turizm merkezinin sürdürülebilir turizm kriterleri çerçevesinde yerel destinasyon yönetim örgütleri tarafından değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, Sayı 2015/1, 62-93.
- Ahunbay, Z. (2004). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul: Yem Yayınevi, 3. Baskı.
- Akkaya, B., Karataş, E., Sarı, Ö., Şeten, S. ve Zilif, S. (2015). Kültür Rotaları Planlama Rehberi. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı Tarihi Kentler Birliği Yayınları.
- Aksu, R. (2009). Ayaş (Ankara) Kaplıcalarının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altanlar, A. ve Akıncı-Kesim, G. (2011). Sürdürülebilir turizm planlaması için yöre halkı ve yerli turistlerin davranış ve beklentilerini anlamaya yönelik bir araştırma; Akçakoca örneği. Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, Sayı 3(2), 1-20.
- Avcıkurt, C. (1997). Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Turizmi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Basılmamış Doktora Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayaş ve Çevresi Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 2-3 Mayıs 1997, Ankara, Ayaş Belediyesi Yayınları.
- Ayaş'ın Görsel Tarihi. (1999). Ankara: Ayaş Belediyesi Yayınları.
- Başayaş Köyü Kültür ve Yardımlaşma Derneği. (2014). Başayaş Köyü (Başayaş Mahallesi). Yeşil Ayaş, Ayaş ve Çevresinin Fikir, Sanat ve Edebiyat Dergisi, 2014 Yılı Sayısı, 18-19.
- Beyhan, Ş. G. ve Ünügür, S. M. (2005). Çağdaş gereksinimler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli. İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım, Sayı 4(2), 79-87.

- Buhalis, D., Fletcher, J. (1996). Environmental impacts on tourist destinations: an economic analysis, sustainable tourism development. Netherlands: Avebury Athenaeum Press Ltd.
- Countryside Agency and English Tourism Council. (2001). Working for the Countryside a Strategy for Rural England, 2001-2005. Cheltenham: Countryside Agency.
- Demir, Ç. (2006). Ülke Tanıtımında Sergileme Tasarımı, Satand ve Stand Üzeri Grafik Ürünlerin Yeri, Ayaş Örneğinde Türkiye'nin Turizm Tanıtımına Yönelik Uygulama Çalışması. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirkan, E. (2006). Ayaş Tüccar Abdullah Efendi Konutu Restorasyon Önerisi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Doğan, G. (2012). Ankara İli Ayaş İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Elif Hacer Tek, Gamze Fetvacı, Yunus Emre Orhon ve Yazarlara Ait Fotoğraf Arşivi (2016). Başayaş Köyü Tarihi Dokusu, Ankara.
- Eskici, B. (1998). Ankara Mihrabları. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaduman, H. (1988). Ankara Çevresinde Yapılan Tetkik Gezilerinde Tespit Edilen Dört Türk Yapısı. Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1987 Yıllığı, 127-141.
- Karaman, A. F. (2006). XIX. Yüzyıl Ortalarında Ankara Vilayeti'ne Bağlı Ayaş Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Durumu. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kervankiran, İ. (2011). Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Basılmamış Doktora Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuşat, N. (2014). Sürdürülebilir kırsal kalkınma için bir alternatif olarak kırsal turizm ve Türkiye'de uygulanabilirliği. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 10(2), 65-87.
- Önal, A., Çağlar, S., Kırankaya, E., Yoldaş, T., Işık, G., Çakan, D., Buğday, C., Barak, E. ve Atasoy, B. (2014). Ayaş'ın Gözleri, Gelenekten Geleceğe Güvenle. Ankara: Sincan Matbaası.
- Şahin, M. K. (2004). Anadolu Selçuklu Döneminde Dikine Planlı Camiler (Anadolu Selçuklu Devletinin Yıkılışına Kadar. Basılmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, E., Kayıcıoğlu, M., Çalışkan, S. ve Sağlamçubukçu, S. A. (2016). Osmanlı Nüfus Defterlerinde Ankara, Cilt II. İstanbul: Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayınları.

- Şenel, Ş. ve Karaman A. F. (2008). Ayaş'ın XIX. yüzyıl ortalarında sosyal ve ekonomik yapısı üzerine tespitler ve sonuçlar. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 9, 505-542.
- Seyhan, G. ve Yılmaz, B. S. (2010). Sürdürülebilir turizm kapsamında konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama: Calista Luxury Resort Hotel. Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Sayı 11(1), 51-74.
- Soykan, F. (2006). Avrupa'da kırsal turizme bakış açısı ve kazanılan deneyim. II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 20-22 Nisan 2006, Balıkesir, Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, 71-87.

İnternet Kaynakları

- <http://ayas.bel.tr/tr/ayas-mahalleleri.html> [Erişim tarihi 30 Temmuz 2016]
- <http://www.ayaskvakfi.com.tr/belde-ve-koylerimiz/> [Erişim tarihi 20 Ekim 2016]
- <http://ayas.bel.tr/57/ne-yenir-yoresel-lezzetler.html> [Erişim tarihi 21 Ekim 2016]
- <http://bayramli.net/etkinlikler.html> [Erişim tarihi 21 Ekim 2016]
- <http://library.atilim.edu.tr/shares/library/files/e-kitap/AnadoludaKirsalMimarlik-Ekitap.pdf> [Erişim tarihi 3 Ağustos 2016]
- <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/koyler-yasamalidir> [Erişim tarihi 14 Ağustos 2016]
- <http://www.hurriyet.com.tr/sarbon-panigi-ayas-i-karantinaya-aldirtti-18489074> [Erişim tarihi 26 Temmuz 2016]
- <http://docplayer.biz.tr/5071134-Ekolojik-donusum-tulay-urganci.html> [Erişim tarihi 22 Ekim 2016]
- <http://docplayer.biz.tr/5755327-Aralyk-2012-ankara.html> [Erişim tarihi 22 Ekim 2016]
- <http://dogalyasamder.blogspot.com.tr/p/uygulanan-projeler.html> [Erişim tarihi 20 Ekim 2016]
- http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Basayas_ve_Gokler_Sulamasi_Malz_Ocakl_ve_KET_CED_Dos.pdf [Erişim tarihi 12 Ağustos 2016]
- http://www.gstcouncil.org/images/pdf/HTOCRITERIA_and_INDICATORS_6-9-14.pdf [Erişim tarihi 20 Ekim 2016]
- <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2014/01/20140103.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2014/01/20140103-3.html> [Erişim tarihi 22 Ekim 2016]
- <http://www.hurriyet.com.tr/ankara-nin-entelkoy-u-24776935> [Erişim tarihi 11 Ağustos 2016]
- http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/17/17btyk_karar.pdf [Erişim tarihi 20 Ekim 2016]
- <http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=235342> [Erişim tarihi 19 Ekim 2016]

<http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DITx0592xPATourismPolicyEN.pdf> [Erişim tarihi 17 Ekim 2016]

<http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/3207-TourismAgenda.pdf> [Erişim tarihi 20 Ekim 2016]

NOTLAR

¹Ayrıca bkz. <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/3207-TourismAgenda.pdf> [Erişim tarihi 20 Ekim 2016].

²Bkz. http://www.gstcouncil.org/images/pdf/HTO-CRITERIA_and_INDICATORS_6-9-14.pdf[Erişim tarihi 20 Ekim 2016];.

³Bkz. http://www.gstcouncil.org/images/pdf/HTO-CRITERIA_and_INDICATORS_6-9-14.pdf[Erişim tarihi 20 Ekim 2016]

⁴Bkz. <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DITx0592xPATourismPolicyEN.pdf> [Erişim tarihi 17 Ekim 2016];.

⁵Bkz. <http://dogalyasamder.blogspot.com.tr/p/uygulanan-projeler.html> [Erişim tarihi 20 Ekim 2016];
http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/17/17btyk_karar.pdf [Erişim tarihi 20 Ekim 2016]

⁶Bkz. <http://bayramli.net/etkinlikler.html> [Erişim tarihi 21 Ekim 2016];
<http://docplayer.biz.tr/5071134-Ekolojik-donusum-tulay-urganci.html>[Erişim tarihi 22 Ekim 2016]

⁷Bkz. <http://docplayer.biz.tr/5071134-Ekolojik-donusum-tulay-urganci.html>[Erişim tarihi 22 Ekim 2016]

⁸Bkz. <http://docplayer.biz.tr/5755327-Aralyk-2012-ankara.html>[Erişim tarihi 22 Ekim 2016]

⁹Bkz. http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Basayas_ve_Gokler_Sulamasi_Malz_Oca_kl_ve_KET_CED_Dos.pdf [Erişim tarihi 12 Ağustos 2016]

¹⁰Bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2014/01/20140103.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/ilanlar/eskiilanlar/2014/01/20140103-3.html>[Erişim tarihi 22 Ekim 2016]

¹¹Bkz. <http://ayas.bel.tr/tr/ayas-mahalleleri.html> [Erişim tarihi 30 Temmuz 2016]

¹²Bkz. http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Basayas_ve_Gokler_Sulamasi_Malz_Oca_kl_ve_KET_CED_Dos.pdf [Erişim tarihi 12 Ağustos 2016]

¹³Bkz. http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Basayas_ve_Gokler_Sulamasi_Malz_Oca_kl_ve_KET_CED_Dos.pdf [Erişim tarihi 12 Ağustos 2016]

¹⁴Bkz. <http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=235342>[Erişim tarihi 19 Ekim 2016]

¹⁵Bkz. http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Basayas_ve_Gokler_Sulamasi_Malz_Oca_kl_ve_KET_CED_Dos.pdf [Erişim tarihi 12 Ağustos 2016]

¹⁶Ayrıca bkz.<http://www.hurriyet.com.tr/sarbon-panigi-ayas-i-karantinaya-aldirtti-18489074>[Erişim tarihi 26 Temmuz 2016].

¹⁷Bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/sarbon-panigi-ayas-i-karantinaya-aldirtti-18489074> [Erişim tarihi 26 Temmuz 2016]

¹⁸ Söz konusu bilgiler, öğrencilerle birlikte arazi çalışmaları esnasında tespit edilen görsel veriler ve köy muhtarı İlyas Altınsoy'dan alınan sözlü verilere dayanmaktadır.

¹⁹Bkz. <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/koyler-yasamalidir> [Erişim tarihi 14 Ağustos 2016]

- ²⁰Ayaş Vakfı. (2016) "Belde ve Köylerimiz", <http://www.ayaskvakfi.com.tr/belde-ve-koylerimiz/> [Erişim tarihi 20 Ekim 2016]
- ²¹ Ayaş Belediyesi (2016) "Ne Yenir? Yöresel Lezzetler", <http://ayas.bel.tr/57/ne-yenir-yoresel-lezzetler.html> [Erişim tarihi 21 Ekim 2016]
- ²²Başayaş Köyünde1970'li yıllı ortalarına kadar Mayıs-Ekim ayları arasında yaylalara çıkılmakta ve bu yaylalarda küçükbaş hayvancılık yapılmakta idi. Günümüzde halen küçükbaş hayvancılık köy içi ahır, otlak ve meralarda devam etmektedir.
- ²³Bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara-nin-entelkoy-u-24776935> [Erişim tarihi 11 Ağustos 2016]
- ²⁴ Bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/ankara-nin-entelkoy-u-24776935> [Erişim tarihi 11 Ağustos 2016]
- ²⁵Ayaş ve Çevresi Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 2-3 Mayıs 1997, Ankara, Ayaş Belediyesi Yayınları, s. 1-5, 7-12, 21-25, 43-61, 63-73, 111-126, 137-158.
- ²⁶Bkz. <http://library.atilim.edu.tr/shares/library/files/e-kitap/AnadoludaKirsalMimarlik-Ekitap.pdf> [Erişim tarihi 3 Ağustos 2016]